

**Αντιναύαρχος
Δρ. Στυλιανός Πολίτης**

Η ιστορική εξέλιξη του νομικού καθεστώτος των Στενών και η πρόσβαση στον Εύξεινο Πόντο

Από την αρχαιότητα η πρόσβαση στον Εύξεινο Πόντοι ήταν επισφαλής. Σύμφωνα με το μύθο, δύο πελώριες πέτρες οι Συμπληγάδες, ανοιγόκλειναν απροειδοποίητα και συνέτριβαν τα πλοία που επιχειρούσαν να περάσουν από τα Στενά. Για να μπορέσει να διέλθει απ' αυτές η Αργώ, ο Ιάσοντας συμβουλευθήκε το τυφλό μάντη Φινέα, που του έδωσε ένα περιστέρι το οποίο όφειλαν οι αργοναύτες να αφήσουν να πετάξει μέσα από τις Συμπληγάδες Πέτρες. Αν το περιστέρι περνούσε τότε και η Αργώ θα έπρεπε να επιχειρήσει τη διέλευση - σε αντίθετη περίπτωση θα έπρεπε να ματαιώσει το εγχείρημα. Τελικά, το περιστέρι πέρασε, ακολούθησε η Αργώ και οι Πέτρες ακινητοποιήθηκαν και δεν ξανάκλεισαν ποτέ.² Ο παράξενος αυτός μύθος μας θυμίζει ότι κάποιοι προσπάθησαν σαν τις Συμπληγάδες, να ασκήσουν έλεγχο στην ελεύθερη διέλευση των πλοίων από τα Στενά. Το πέταγμα όμως του περιστεριού, που είναι το σύμβολο της Ειρήνης μας δείχνει ότι η ελεύθερη διέλευση των πλοίων από τα Στενά κάτω από ένα φιλειρηνικό καθεστώς θα εδραιώνει πάντα δυναμικά τη σταθερότητα στην Περιοχή μας.

Το ενδιαφέρον για τον έλεγχο των Στενών δηλαδή για την περιοχή Ελλησπόντου ή Δαρδανελίων, Θάλασσας Μαρμαρά και Βοσπόρου,³ πιθανόν να ξεκινά από τον Τρωικό Πόλεμο, ο οποίος δεν ήταν απλά ένας μύθος του Ομήρου. Πολύ αργότερα διήλθε από την περιοχή εκείνη ο στρατός των Περσών αλλά και του Μεγάλου Αλεξάνδρου με αντίθετες κατευθύνσεις: ο ένας το 489 π.Χ. για να καταλάβει τον κόσμο για ιμπεριαλιστικούς λόγους, ο άλλος το 334 π.Χ. για να σταματήσει την προετοιμασία των Περσών για τις επόμενες κατακτητικές τους επιχειρήσεις. Τότε η Ελλάδα είχε δείξει το μεγαλείο της. Ο Μεγάλος Στρατηλάτης δεν έσπειρε τον τρόμο και την καταστροφή, αλλά τον πολιτισμό! Γι' αυτό και είναι ο μόνος κατακτητής της Ιστορίας που λατρεύτηκε σαν θεός! Ποιος θα διαφωνήσει ότι αυτός δεν ήταν ο καλύτερος τρόπος προληπτικής άμυνας; Όπου κι' αν πέρασε δεν γκρέμισε, αντίθετα έκτισε υποδειγματικές πόλεις, μεγαλοπρεπή θέατρα, γυμναστήρια, άνοιξε δρόμους, διέδωσε την ελληνική παιδεία, καθιέρωσε ενιαίο νόμισμα και ανέπτυξε το εμπόριο. Ο Πλού-

¹ Εύξεινος Πόντος είναι η ιστορική ονομασία της θάλασσας μεταξύ νοτιοανατολικής Ευρώπης και Μικράς Ασίας. Συνδέεται με την Μεσόγειο Θάλασσα μέσω του Βοσπόρου και της Θάλασσας του Μαρμαρά. Αργότερα ονομάστηκε Μαύρη Θάλασσα λόγω της κακοκαιρίας που συνήθως επικρατεί. Παρ' όλα αυτά Εύξεινος Πόντος στα Ελληνικά σημαίνει «φιλόξενη θάλασσα». Οι χώρες που βρέχονται από τον Εύξεινο Πόντο είναι η Βουλγαρία, η Γεωργία, η Ουκρανία, η Ρουμανία, η Ρωσία και η Τουρκία.

² Το εγχείρημα αυτό αναφέρεται στην αργοναυτική εκστρατεία, το μυθικό ταξίδι με ένα πλοίο την Αργώ όπου επέβαιναν όλοι οι ήρωες εκείνης της εποχής με επικεφαλής τον Ιάσωνα. Προορισμός ήταν η Κολχίδα στο ανατολικότερο σημείο του Εύξεινου Πόντου.

³ Σύμφωνα με το προοίμιο της Συμβάσεως του Μοντρέ: "... the Straits of the Dardanelles, the Sea of Marmora and the Bosphorus comprised under the general term 'Straits'...."

ταρχος⁴ στα «*Ηθικά περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*» παρατηρεί - πολύ ορθά - ότι: «οι χώρες που δεν γνώρισαν τον Αλέξανδρο, είναι σαν να μην είδαν το φως του ηλίου». Όπως επίσης επισημαίνει ο Αρριανός,⁵ ο Αλέξανδρος κυριολεκτικά ελευθέρωνε τις πόλεις που καταλάμβανε εγκαθιδρύοντας φιλελεύθερα καθεστώτα διακυβερνήσεως. Με τον τρόπο αυτό, τα Στενά έγιναν τότε η γέφυρα και ο αγωγός απ' όπου πέρασε και διαδόθηκε στην Ασία ο πολιτισμός.⁶

Η μεταφορά της πρωτεύουσας του αχανούς Ρωμαϊκού Κράτους στη «Νέα Ρώμη» από το Μεγάλο Κωνσταντίνο, έδωσε στα Στενά μεγάλη στρατηγική σημασία. Σ' όλη τη Μεσαιωνική περίοδο διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην άμυνα της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι την υποταγή της στους Οθωμανούς το 1453, οπότε περιήλθαν στον απόλυτο έλεγχο των Τούρκων. Σημαντική εξέλιξη στο ζήτημα του ελέγχου των Στενών σημειώθηκε τον Ιούλιο του 1774, όταν με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας ρυθμίσθηκαν θέματα ελευθέρου διάπλου των Στενών. Κατόπιν στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα ο έλεγχος ή η δημιουργία ενός ειδικού καθεστώτος για τα Στενά απετέλεσε βασικό στόχο της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Το 1809 συνομολογήθηκε η Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας. Με τη Συμφωνία αυτή απαγορεύθηκε η διέλευση όλων των πολεμικών πλοίων. Αυτό ήταν μια μεγάλη επιτυχία της Αγγλίας η οποία έχοντας υπό τη Σημαία της το Γιβλαρτάρ και τη Μάλτα εξασφάλισε την απομόνωση των Ρωσικών πολεμικών πλοίων του Ευξείνου, αποκλείοντας τους την πρόσβαση στη Μεσόγειο. Στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασεως, πολλές φορές η Τουρκία προσπάθησε να παρεμποδίσει τη διέλευση ακόμα και εμπορικών πλοίων με Ρωσική σημαία επειδή πολλά απ' αυτά ήταν Ελληνικών συμφερόντων. Η ήττα των Οθωμανών στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1828-29, ανάγκασε τους Τούρκους να υπογράψουν τη Συνθήκη Hunkiar Iskelesi στις 8 Ιουλίου 1833, που απαιτούσε τον αποκλεισμό των Στενών σε πολεμικά πλοία δυνάμεων εκτός Ευξείνου Πόντου όταν το επιθυμούσε η Ρωσία. Αυτή η συνθήκη δημιουργούσε τις προϋποθέσεις απόλυτης κυριαρχίας της Ρωσίας στον Εύξεινο Πόντο. Το γεγονός αυτό όμως ανησύχησε τις Δυτικές δυνάμεις, που φοβήθηκαν τις συνέπειες μιας πιθανής Ρωσικής επεκτάσεως στη Μεσόγειο. Η Βρετανία, η Γαλλία, η Αυστρία και η Πρωσία φρόντισαν τότε με τη Συνθήκη των Στενών του Λονδίνου της 13^{ης} Ιουλίου 1841 να αναγκάσουν τη Ρωσία να δεχθεί ότι μόνο Τουρκικά πολεμικά πλοία θα μπορούσαν να διασχίσουν τον Ελλήσποντο. Η Συνθήκη των Παρισίων της 30^{ης} Μαρτίου 1856, έκλεισε τα Στενά σ' όλα τα πολεμικά πλοία όταν η Τουρκία βρίσκεται σε μη εμπόλεμη κατάσταση και ο Εύξεινος Πόντος έγινε πια μία ουδέτερη θάλασσα χωρίς ναύσταθμους και πολεμικά πλοία.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε στις 28 Ιουλίου του 1914 όταν η Αυστροουγγαρία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Σερβίας και τελείωσε στις 11 Νοεμβρίου 1918, με την αποδοχή από τους Συμμάχους της ανακωχής της Γερμανίας. Η διάρκεια του ήταν λίγο μεγαλύτερη από τέσσερα χρόνια και τρεις μήνες. Οι διαπραγματεύσεις όμως της ειρήνης διήρκεσαν πέντε χρόνια. Στις 28 Ιουνίου 1919 είχαμε τη Συνθήκη

⁴ Ο Πλούταρχος έζησε περί το 45 έως 120 μ.Χ. Γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας και ήταν πρωθυερέας του Απόλλωνα στο Μαντείο των Δελφών. Ταξίδευσε σε όλο το γνωστό τότε κόσμο και υπήρξε μεγάλος ιστορικός και βιογράφος.

⁵ Γνωστός και ως *Φλάβιος Αρριανός* γεννήθηκε στη Νικομήδεια της Μικράς Ασίας περί το 105 μ.Χ. διακρίθηκε σαν στρατιωτικός και υπήρξε μεγάλος ιστορικός, φιλόσοφος και γεωγράφος. Αργότερα έγινε ιερέας της Δήμητρας και της Περσεφόνης. Ανήλθε σε υψηλά Στρατιωτικά και Πολιτικά αξιώματα του Ρωμαϊκού Κράτους. Πέθανε περί το 105 μ.Χ.

⁶ Cf. FULLER J.F.C., *The Generalship of Alexander the Great* (Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου – μετάφραση Κολιόπουλου Κ.).

των Βερσαλλιών, στις 10 Σεπτεμβρίου του ιδίου έτους τη Συνθήκη του Αγίου Γερμανού, στις 4 Ιουνίου 1920 τη Συνθήκη του Τριανού, στις 10 Αυγούστου πάλι του 1920 τη Συνθήκη των Σεβρών και τέλος στις 24 Ιουλίου 1923 τις Συνθήκες της Λοζάννης. Αυτές είναι δύο. Μια για τα Στενά που δεν ισχύει και μια για την Ειρήνη που εξακολουθεί να βρίσκεται σε ισχύ κανονικά και σήμερα.

Το καθεστώς των Στενών είχε αρχίσει ουσιαστικά να διαμορφώνεται στο Σαν Ρέμο της Ιταλίας τον Απρίλιο του 1920, όπου παρασκευάστηκε η Συνθήκη Ειρήνης των Σεβρών και πήρε τη σημερινή του μορφή με τη Συνθήκη του Μοντρέ (Montreux) η οποία αντικατέστησε όλες ανεξαιρέτως τις διατάξεις της Συνθήκης της Λοζάννης για τα Στενά.⁷ Σύμφωνα με τη Συνθήκη των Σεβρών τα Στενά θα βρισκόντουσαν κάτω από τον έλεγχο Διεθνούς Επιτροπής, πλήρως ελεύθερα στη ναυσιπλοΐα σε όλες τις περιπτώσεις σε καιρό ειρήνης και πολέμου. Η Διεθνής Επιτροπή θα είχε δική της στρατιωτική δύναμη και για την εξασφάλιση του καθεστώτος αποστρατιωτικοποιήθηκε μεγάλη περιοχή. Η περιοχή αυτή περιελάμβανε τον κόλπο του Ξηρού, τον κόλπο του Αδραμυτίου, μια ζώνη μέχρι και δύο χιλιόμετρα πέρα των εκβολών του Ακ Μπαδέρ, μεγάλο τμήμα του Ευξείνου Πόντου σχεδόν μέχρι την Προύσα, μεγάλο μέρος της Βιθυνίας και βεβαίως την Κωνσταντινούπολη. Τα υπάρχοντα πυροβολεία και γενικά όλα τα οχυρωματικά έργα μάλιστα σύμφωνα με τη Συνθήκη ήταν κατεδαφιστέα εντός προθεσμίας τριών μηνών από την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης.⁸ Η συμφωνία αυτή ήταν ένα έργο ηθικής αποκαταστάσεως των Μεγάλων Δυνάμεων αλλά και πολιτικής σκοπιμότητας. Αν εφαρμόζοταν πιστά θα έθετε τέρμα στους πολέμους της Βαλκανικής με συνέπεια τις σοβαρές διεθνείς περιπλοκές και θα εξασφάλιζε μια σταθερότητα που θα μπορούσε να έχει διατηρηθεί μέχρι και σήμερα στην περιοχή μας.⁹ Δυστυχώς όμως τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά παρά το γεγονός ότι η Κυβέρνηση του Σουλτάνου υπέγραψε τη Συνθήκη, παρά την αναγνώριση της ελευθεροπλοΐας των Στενών από τα Σοβιέτ με την Τουρκοσοβιετική Συνθήκη της 16^{ης} Μαρτίου 1921 και παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε καμμία πρόθεση τροποποιήσεως του Καθεστώτος των Στενών στις προτάσεις περί αναθεωρήσεως της Συνθήκης των Σεβρών της Συνδιασκέψεως του Λονδίνου το Μάρτιο του 1921. Η Τουρκία είχε κινηθεί με καταπληκτική διπλωματική ικανότητα. Η πρώτη επιτυχία της ήταν μια Συμφωνία που υπέγραψε με τη Γαλλική Κυβέρνηση ο αντιπρόσωπος της Κεμαλικής Τουρκίας Μπεκίρ Σαμή Μπέης, ενώ διαρκούσε η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου. Μ' αυτή τη συμφωνία αθετούντο καίρια σημεία της Συνθήκης των Σεβρών. Στις 10 Μαΐου του 1921 όμως, τα Στενά κηρύχθηκαν ουδέτερα από τους Υπάτους Αρμοστές της Αγγλίας, Γαλλίας και Ιταλίας. Η εξωτερική πολιτική της Αγγλίας που τότε είχε στραφεί εναντίον της Τουρκίας εξέφρασε έντονη επιθυμία για ενίσχυση της φρουράς των Στενών. Αντίθετα, η Γαλλία εκδηλώθηκε υπέρ της Τουρκίας. Στις 20 Οκτωβρίου του 1921 μάλιστα υπογράφηκε από τον αντιπρόσωπο της Φραγκλέν Μπουγιών, η Συμφωνία της Αγκύρας η οποία ήταν το αποκορύφωμα των προσπαθειών για ανατροπή του καθεστώτος της Συνθήκης των Σεβρών, μιας Συνθήκης που πολύ σωστά ο Πρόε-

⁷ Το προοίμιο της είναι σαφέστατο και δεν χωρά καμία παρερμηνεία. “..... Desiring to regulate transit and navigation in the Straits of the Dardanelles, the Sea of Marmora and the Bosphorus comprised under the general term “Straits” in such manner as to safeguard, within the framework of Turkish security and of the security, in the Black Sea, of the riparian States, the principle enshrined in Article 23 of the Treaty³ of Peace signed at Lausanne on the 24th July, 1923; **Have resolved to replace by the present Convention the Convention signed at Lausanne on the 24th July, 1923,** and have appointed as their Plenipotentiaries”

⁸ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ Β., Το Ζήτημα των Στενών-Συμβολή εις την Διπλωματικήν Ιστορίαν, σελ. 101, ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ., Διεθνείς Πολιτικές και Στρατιωτικές Συνθήκες – Συμφωνίες και Συμβάσεις, σελ. 255-60.

⁹ Cf. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Γ., Διπλωματική Ιστορία της Νέας Ευρώπης, σελ. 50-1.

δρος Πουανκαρέ (Poincaré) της Γαλλίας, την είχε χαρακτηρίσει σαν «περισσότερο εύθραυστη και από τις περίφημες πορσελάνες της πόλεως που υπεγράφη».

Οι διεθνείς εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένης και της υποχωρήσεως του Ελληνικού Στρατού στη Μικρά Ασία που άρχισε από τον Αύγουστο του 1922, έδωσαν την ευκαιρία στους Τούρκους να επιχειρήσουν την κατάληψη των Στενών. Δεν πέτυχαν το σχέδιο τους και παραιτήθηκαν από την προσπάθεια όταν οι Άγγλοι αντέταξαν ένοπλη βία. Παράλληλα όμως οι Σύμμαχοι φρόντισαν να στείλουν Διακοίνωση στον Κεμάλ στις 22 Σεπτεμβρίου, με την οποία τον πληροφορούσαν ότι έβλεπαν θετικά την αξίωση της Τουρκίας να αποκτήσει τη Θράκη μέχρι του ποταμού Έβρου. Όλα αυτά οδήγησαν στη Σύμβαση Ανακωχής των Μουδανιών της 11^{ης} Οκτωβρίου 1922 και στη Συνδιάσκεψη της Λοζάνης που διεξήχθη στην ομώνυμη πόλη της Ελβετίας από την 21 Νοεμβρίου 1922 υπό την προεδρία του λόρδου Κώρζον (Curson)¹⁰. Οι εργασίες της διεκόπησαν στις 4 Φεβρουαρίου και επαναλήφθηκαν στις 23 Απριλίου του επομένου έτους. Μετείχαν εκτός από την Ελλάδα, η Τουρκία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, η Ρουμανία και η Σερβία, καθώς επίσης οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με παρατηρητή. Η Βουλγαρία και η Σοβιετική Ένωση συμμετείχαν μόνο στις διαπραγματεύσεις για το καθεστώς των Στενών, ενώ το Βέλγιο και η Πορτογαλία στο διακανονισμό των οικονομικών τους σχέσεων με τη Τουρκία. Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο,¹¹ η Τουρκία από τον Υπουργό των Εξωτερικών της Στρατηγό Ισμέτ Ινονού, η Ιταλία από τον Πρωθυπουργό της Μπενίτο Μουσολίνι και η Γαλλία από τον Πρόεδρο Ρεϋμόν Πουανκαρέ. Ο σημαντικότερος στόχος των μεγάλων δυνάμεων ήταν ο καθορισμός του καθεστώτος των Στενών. Οι τάσεις αρχικά ήταν τελείως αντίθετες. Οι Σοβιετικοί για τη δική τους ασφάλεια επιθυμούσαν το κλείσιμο τους, παρά το γεγονός ότι στις 16 Μαρτίου του 1921 με τη Συνθήκη της Μόσχας, είχαν αναγνωρίσει την κυριαρχία της Τουρκίας στα Στενά, υπό τον όρο της ελευθερίας στην κυκλοφορία των εμπορικών πλοίων. Οι Άγγλοι είχαν ακριβώς την αντίθετη θέση και ήθελαν να παραμένουν τα Στενά ανοικτά, ώστε ο Στόλος τους να μπορεί να πλέει ανενόχλητος στον Εύξεινο. Τελικά επικράτησε αυτό που ήθελαν οι Άγγλοι με ορισμένους όμως περιορισμούς. Αναγνωρίστηκε λοιπόν η εφαρμογή της ελευθεροπλοΐας και της αεροπλοΐας στον Ελλήσποντο, στην Προποντίδα και στο Βόσπορο υπό όρους.¹²

Για την εξασφάλιση της ικανοποιητικής λειτουργίας του καθεστώτος των Στενών, η Συνθήκη φρόντισε για την αποστρατιωτικοποίηση των περιοχών γύρω από το Βόσπορο και τον Ελλήσποντο, συμπεριλαμβανομένων και των νησιών στην είσοδο των Στενών, δηλαδή της Ίμβρου, της Τενέδου, των Μαυριών, της Λήμνου και της Σαμοθράκης.¹³ Επίσης συστήθηκε και Διεθνής Επιτροπή υπό την εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών με αντιπρόσωπους από Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ελλάδα, Βουλγαρία, το κράτος των Σέρβων – Κροατών- Σλοβένων, Ρωσία και Ρουμανία με Πρόεδρο τον αντιπρόσωπο της Τουρκίας. Όπως βλέπουμε το καθεστώς των αποστρατιωτικοποιήσεων έθιγε σε μικρό βαθμό την Ελλάδα γιατί αφορούσε μόνο δυο νησιά,

¹⁰ Υπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας.

¹¹ Έλληνας πολιτικός Γεννήθηκε στις Μουρνιές Χανίων το 1864 και πέθανε το 1936. Διετέλεσε πολλές φορές Πρωθυπουργός και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή της Χώρας.

¹² Cf. ΣΚΑΛΤΣΑ Κ.Ι. Η Συνθήκη της Λοζάνης. Πολιτικά και Διπλωματικά Σχόλια, σελ. 14-7.

¹³ Αυτός και μόνο ήταν ο λόγος των αποστρατιωτικοποιήσεων και όχι η ασφάλεια της Τουρκίας. Αν πράγματι ήταν για την ασφάλεια της Τουρκίας και μάλιστα λόγω «κινδύνου από την Ελλάδα», οι περιορισμοί αυτοί δεν θα είχαν τη μεγαλύτερη έκταση εφαρμογής στο Τουρκικό έδαφος. Βλ. POLITIS S., "Demilitarization and the legal regime of the Aegean islands according to international law", σελ. 247 et seq.

τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη, ενώ έπληττε σε πολύ μεγάλο βαθμό την Τουρκία. Δεν ήταν όμως μόνο αυτό. Γενικά το καθεστώς της Λοζάννης για τα Στενά δεν άρεσε στην Τουρκία. Γι' αυτό προσπάθησε με κάθε τρόπο να υπονομεύσει τη λειτουργία του, δημιουργώντας σημαντικά προβλήματα στα διερχόμενα πλοία, κάνοντας κατάχρηση των δικαιωμάτων της σε σημείο που να μην υπάρχει στην πραγματικότητα ελευθεροπλοΐα δια των Στενών.¹⁴ Παράλληλα περίμενε ανυπόμονα την κατάλληλη στιγμή που θα μπορούσε να αντικατασταθεί αυτό το καθεστώς. Το πέτυχε το 1936 με τη Συνθήκη του Μοντρέ, όταν η Τουρκική Κυβέρνηση επικαλούμενη *rebus sic stantibus* (δηλαδή απρόβλεπτη και ριζική μεταβολή των περιστάσεων), θεώρησε ότι η Συνθήκη της Λοζάννης είχε ξεπεραστεί από τα γεγονότα και κάλεσε όλα τα αντισυμβαλλόμενα κράτη σε αναθεωρητική συνδιάσκεψη.¹⁵ Η διεθνής συγκυρία βοήθησε στην επιτυχία της με την είσοδο της Τουρκίας στην Κοινωνία των Εθνών το 1932, την καταγγελία των στρατιωτικών όρων της Συνθήκης των Βερσαλλιών από τη Γερμανία, την απουσία της Ιταλίας από τη Διάσκεψη του Μοντρέ λόγω της επιθέσεως της στην Αιθιοπία, την ισχυρότατη και ιδιαίτερα θερμή υποστήριξη της Σοβιετικής Ενώσεως και κυρίως τη διαλλακτικότητα της Αγγλίας που ήθελε να προσεταιριστεί την Τουρκία για να μπορέσει να την έχει σύμμαχο σε περίπτωση πολέμου στη Μεσόγειο.

Με τις προβλέψεις της Σύμβασης του Μοντρέ 1936, ο Ελλήσποντος, η θάλασσα του Μαρμαρά και ο Βόσπορος διέπονται από καθεστώς ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Η σύμβαση έχει 29 άρθρα 4 Παραρτήματα και ένα Πρωτόκολλο,¹⁶ και αποτελεί θρίαμβο των Τουρκικών και Σοβιετικών συμφερόντων. Η Τουρκία με την κατάργηση των αποστρατιωτικοποιήσεων, επανέκτησε τα κυριαρχικά της δικαιώματα καθώς και το στρατιωτικό έλεγχο των Στενών, ενώ απέκτησε και το δικαίωμα να μπορεί να αναστέλλει την ισχύ των δικαιωμάτων των άλλων κρατών ακόμα και προληπτικά σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος επικείμενου πολέμου. Η Σοβιετική Ένωση εξασφάλισε τη ναυτική ηγεμονία της στον Εύξεινο Πόντο. Τέλος, υπήρξε και για την Ελλάδα ένα όφελος καθώς καταργήθηκαν οι αποστρατιωτικοποιήσεις των νησιών Λήμνου και Σαμοθράκης.¹⁷

¹⁴ Βλ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ, *op. cit.* supra footnote 8, σελ. 100-11.

¹⁵ ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., *Διεθνές Δίκαιο*, τόμος Ι, σελ. 165.

¹⁶ Το προσαρτημένο Πρωτόκολλο ομιλεί για άμεση επαναστρατιωτικοποίηση μόνο από το μέρος της Τουρκίας. Σύμφωνα με το τρίτο άρθρο του λέει «*Το παρόν Πρωτόκολλον θα ισχύσει από της σήμερον*» δηλαδή από τις 20 Ιουλίου του 1936 και όχι όταν θα τεθεί σε ισχύ η Σύμβαση στις 9 Νοεμβρίου του 1939. Αυτή η ειδική διάταξη έδωσε στην Τουρκία το ειδικό πλεονέκτημα να ασκήσει τα δικαιώματα της νωρίτερα από την εφαρμογή της Σύμβασης, χωρίς αυτό βέβαια να στερεί από τα υπόλοιπα κράτη κανένα από τα δικαιώματα τους τα οποία θα μπορούσαν να ασκήσουν μόνο μετά τη θέση της σε ισχύ. Βλ. ΠΙΑΖΑΡΖΙ Χ. Το Καθεστώς Αποστρατιωτικοποίησης των Νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, Ελληνική μετάφραση: Αλεξανδρή Α., - ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ Κ., Το Νομικό Καθεστώς των Ελληνικών Νησιών του Αιγαίου – Απάντηση σε Τουρκική Μελέτη, σελ. 147.

¹⁷ See: POLITIS, *op. cit.* supra footnote 13. Το γεγονός της κατάργησης των αποστρατιωτικοποιήσεων χαιρετίστηκε τότε με μεγάλο ενθουσιασμό και από τα δύο μέρη. Θεωρήθηκε σαν ένα καλό δείγμα εμπιστοσύνης και από τις δύο μεριές. Πέρα απ' αυτό αντανάκλυνε και την αισιοδοξία όλων των Κρατών Μερών που την περίοδο αυτή ευελπιστούσαν στην έναρξη μιας καλύτερης συνεργασίας της Τουρκίας σε διεθνές επίπεδο. Λίγες μέρες μετά την υπογραφή της Συνθήκης, στις 31 Ιουλίου του 1936, στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση γεμάτος χαρά ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Rustu Aras είχε δηλώσει: «*Οι διατάξεις οι οποίες αναφέρονται στις νήσους Λήμνος και Σαμοθράκη, που ανήκουν στην γειτόνισσα και φίλη Ελλάδα και που ήταν αποστρατιωτικοποιημένοι, με βάση τις σχετικές διατάξεις της Συνθήκης της Λοζάννης, καταργούνται και αυτές από την Συνθήκη του Montreux. Με την ευκαιρία αυτή, φαίνεται ακόμη μια φορά ένα από τα χαρακτηριστικά της πολιτικής της νέας Τουρκίας: να ευχόμαστε για τους φίλους μας αυτό που ευχόμαστε και για μας, και να μην ευχόμαστε για τους φίλους μας, όπως και για*

Οι περιορισμοί που θέτει τώρα το νέο καθεστώς αναγράφονται στα άρθρα 10, 14 και 18 μέχρι 21.¹⁸ Μόνο ελαφρά, μικρά «μάχιμα» πολεμικά πλοία επιφανείας και

κάθε άλλη Δύναμη, αυτό που εμείς θεωρούμε άδικο» Βλ.: Turkish Gazette of Great National Assemblies, vol. 12, assembly 31 July 1936, p. 309.

¹⁸ **Article 10.** In time of peace, light surface vessels, minor war vessels and auxiliary vessels, whether belonging to Black Sea or non-Black Sea Powers, and whatever their flag, shall enjoy freedom of transit through the Straits without any taxes or charges whatever, provided that such transit is begun during daylight and subject to the conditions laid down in Article 13 and the Articles following thereafter. Vessels of war other than those which fall within the categories specified in the preceding paragraph shall only enjoy a right of transit under the special conditions provided by Articles 11 and 12. **Article 14.** The maximum aggregate tonnage of all foreign naval forces which may be in course of transit through the Straits shall not exceed 15.000 tons, except in the cases provided for in Article 11 and in Annex III to the present Convention. The forces specified in the preceding paragraph shall not, however, comprise more than nine vessels. Vessels, whether belonging to Black Sea or non-Black Sea Powers, paying visits to a port in the Straits, in accordance with the provisions of Article 17, shall not be included in this tonnage. Neither shall vessels of war which have suffered damage during their passage through the Straits be included in this tonnage; such vessels, while undergoing repair, shall be subject to any special provisions relating to security laid down by Turkey. **Article 18.** (1) The aggregate tonnage which non-Black Sea Powers may have in that sea in time of peace shall be limited as follows: (a) Except as provided in paragraph (b) below, the aggregate tonnage of the said Powers shall not exceed 30.000 tons; (b) If at any time the tonnage of the strongest fleet in the Black Sea shall exceed by at least 10.000 tons the tonnage of the strongest fleet in that sea at the date of the signature of the present Convention, the aggregate tonnage of 30.000 tons mentioned in paragraph (a) shall be increased by the same amount, up to a maximum of 45,000 tons. For this purpose, each Black Sea Power shall, in conformity with Annex IV to the present Convention, inform the Turkish Government, on the 1 st January and the 1st July of each year, of the total tonnage of its fleet in the Black Sea; and the Turkish Government shall transmit this information to the other High Contracting Parties and to the Secretary-General of the League of Nations; (c) The tonnage which any one non-Black Sea Power may have in the Black Sea shall be limited to two-thirds of the aggregate tonnage provided for in paragraphs (a) and (b) above; (d) In the event, however, of one or more non-Black Sea Powers desiring to send naval forces into the Black Sea, for a humanitarian purpose, the said forces, which shall in no case exceed 8.000 tons altogether, shall be allowed to enter the Black Sea without having to give the notification provided for in Article 13 of the present Convention, provided an authorisation is obtained from the Turkish Government in the following circumstances: if the figure of the aggregate tonnage specified in paragraphs (a) and (b) above has not been reached and will not be exceeded by the despatch of the forces which it is desired to send, the Turkish Government shall grant the said authorisation within the shortest possible time after receiving the request which has been addressed to it; if the said figure has already been reached or if the despatch of the forces which it is desired to send will cause it to be exceeded, the Turkish Government will immediately inform the other Black Sea Powers of the request for authorisation, and if the said Powers make no objection within twenty-four hours of having received this information, the Turkish Government shall, within forty-eight hours at the latest, inform the interested Powers of the reply which it has decided to make to their request. Any further entry into the Black Sea of naval forces of non-Black Sea Powers shall only be effected within the available limits of the aggregate tonnage provided for in paragraphs (a) and (b) above. (2) Vessels of war belonging to non-Black Sea Powers shall not remain in the Black Sea more than twenty-one days, whatever be the object of their presence there. **Article 19.** In time of war, Turkey not being belligerent, warships shall enjoy complete freedom of transit and navigation through the Straits under the same conditions as those laid down in Article 10 to 18. Vessels of war belonging to belligerent Powers shall not however, pass through the Straits except in cases arising out of the application of Article 25 of the present Convention, and in cases of assistance rendered to a State victim of aggression in virtue of a treaty of mutual assistance binding-Turkey, concluded within the framework of the Covenant of the League of Nations, and registered and published in accordance with the provisions of Article 18 of the Covenant. In the exceptional cases provided for in the preceding paragraph, the limitations laid down in Article 10 to 18 of the present Convention shall not be applicable. Notwithstanding the prohibition of passage laid down in paragraph 2 above, vessels of war belonging to belligerent Powers, whether they are Black Sea Powers or not, which have become separated from their bases, may return thereto. Vessels of war belonging to belligerent Powers shall not make any capture, exercise the right of visit and search, or carry

βοηθητικά πολεμικά πλοία κρατών μη βρεχόμενων από τον Εύξεινο Πόντο απολαμβάνουν δικαίωμα ελεύθερης διελύσεως από τα Στενά. Ο χαρακτηρισμός των πλοίων κατά κατηγορίες έγινε με κριτήρια της εποχής εκείνης, κυρίως για να αποκλείσει τη διέλευση θωρηκτών «τσέπης». Με τα σημερινά δεδομένα που τα πλοία είναι μικρότερα, με σχετικά μικρού διαμετρήματος πυροβόλα και με άλλα όπλα περισσότερο αποτελεσματικά αλλά τελείως άγνωστα στην εποχή που καταρτίστηκε η Συνθήκη, ο περιορισμός αυτός έχει χάσει τη σημασία του. Εξακολουθούν όμως να έχουν μεγάλη σημασία οι υπόλοιποι περιορισμοί και ειδικά εκείνοι που έχουν σχέση με το εκτόπισμα και τη διάρκεια παραμονής των πλοίων στον Εύξεινο. Μόνο μέχρι εννέα πολεμικά πλοία μπορούν να βρίσκονται μέσα στα Στενά, με συνολικό εκτόπισμα μέχρι 15.000 τόνους, ενώ το όριο του συνολικού εκτοπίσματος των μη παρευξείνιων πολεμικών πλοίων που πλέουν στον Εύξεινο Πόντο μπορεί να φθάνει μέχρι τους 30.000 τόνους ή κατ' εξαίρεση μέχρι τους 45.000 τόνους. Αυτό το μέγεθος δεν μπορεί να το καταλαμβάνει ένα Κράτος σε ποσοστό μεγαλύτερο των 2/3. Κανένα πλοίο δεν μπορεί να παραμείνει στον Εύξεινο Πόντο περισσότερες από 21 μέρες.

Η Συνθήκη του Μοντρέ επιβάλλει περιορισμούς και στα Παρευξείνια Κράτη, σε ό,τι αφορά την έξοδο τους στο Αιγαίο δια των Στενών. Τα θωρηκτά και καταδρομικά μάχης τους κάθε μεγέθους, μπορούν να διέρχονται μεμονωμένα δια των Στενών με συνοδεία μόνο δύο αντιτορπιλικών.¹⁹ Τα υποβρύχια τους εφόσον προσκτήθηκαν από χώρες μη παράκτιες στον Εύξεινο, μπορούν να εισέρχονται στον Εύξεινο Πόντο με προορισμό τις βάσεις τους μετά από έγκαιρο προειδοποίηση στην Τουρκία. Το ίδιο ισχύει και για τα υποβρύχια τους που πρόκειται να επισκευασθούν σε επισκευαστικές μονάδες εκτός Ευξείνου Πόντου, παρέχοντας απαραίτητα στην Τουρκία ακριβείς πληροφορίες για την αποστολή τους. Σε όλες τις περιπτώσεις τα υποβρύχια πρέπει να πλέουν ημέρα, στην επιφάνεια και να διέρχονται από τα Στενά μεμονωμένα.²⁰

Η Συνθήκη του Μοντρέ εφαρμόστηκε με επιτυχία μέχρι την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και σε όλη τη διάρκεια του κατά την οποία η Τουρκία εμφανί-

out any hostile act in the Straits. **Article 20.** In time of war, Turkey being belligerent, the provisions of Articles 10 to 18 shall not be applicable; the passage of warships shall be left entirely to the iscretion of the Turkish Government. **Article 21.** Should Turkey consider herself to be threatened with imminent danger of war she shall have the right to apply the provisions of Article 20 of the present Convention. Vessels which have passed through the Straits before Turkey has made use of the powers conferred upon her by the preceding paragraph, and which thus find themselves separated from their bases, may return thereto. It is, however, understood that Turkey may deny this right to vessels of war belonging to the State whose attitude has given rise to the application of the present Article. Should the Turkish Government make use of the powers conferred by the first paragraph of the present Article, a notification to that effect shall be addressed to the High Contracting Parties and to the Secretary-General of the League of Nations. If the Council of the League of Natiobs decide by a majority of two-thirds that the measures thus taken by Turkey are not justified, and if such should also be the opinion of the majority of the High Contracting Parties signatories to the present Convention, the Turkish Government undertakes to discontinue the measures in question as also any measures which may have been taken under Article 6 of the present Convention.

¹⁹ **Article 11.** Black Sea Powers may send through the Straits capital ships of tonnage greater than that laid down in the first paragraph of Article 14, on condition that these vessels pass through the Straits singly, escorted by not more than two destroyers.

²⁰ **Article 12.** Black Sea Powers shall have the right to send through the Straits, for the purpose of rejoining their base, submarines constructed or purchased outside the Black Sea, provided that adequate notice of the laying down or purchase of such submarines shall have been given to Turkey. Submarines belonging to the said Powers shall also be entitled to pass through the Straits to be repaired in dockyards outside the Black Sea on condition that detailed information on the matter is given to Turkey. In either case, the said submarines must travel by day and on the surface, and must pass though the Straits singly.

σθηκε σαν ουδέτερη. Από το Μάρτιο του 1945, η Σοβιετική Ένωση θέτοντας τέρμα στη Συνθήκη Φιλίας που είχε συνάψει με την Τουρκία το 1925 άρχισε προσπάθειες ριζικής αναθεώρησης του καθεστώτος των Στενών παράλληλα με εδαφικές διεκδικήσεις κατά μήκος του Ευξείνου Πόντου σε βάρος της Τουρκίας και αξιώνοντας την εγκατάσταση βάσεων της εντός των Στενών, κατηγόρησε όχι άδικα την Τουρκία ότι δεν ήταν αμερόληπτος σαν ουδέτερη δύναμη και μάλιστα ότι ήταν φιλοναζιστική και αντισοβιετική.²¹ Οι απόψεις της Σοβιετικής Ενώσεως εκφράστηκαν επίσημα με Διακοίνωση στις 11 Αυγούστου του 1946, όπου είχε προταθεί ο ελεύθερος διάπλους όλων των εμπορικών πλοίων σε κάθε χρονική περίοδο, ο ελεύθερος διάπλους των πολεμικών πλοίων των Παρευξείνιων Κρατών, επίσης σε κάθε χρονική περίοδο και η απαγόρευση του διάπλου των άλλων πολεμικών πλοίων από Κράτη που δεν βρέχονται από τα νερά του Ευξείνου, με εξαιρέσεις ορισμένων περιπτώσεων οι οποίες όμως παρέμεναν αδιευκρίνιστες στη Διακοίνωση. Επιδίωξη της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η δημιουργία ενός νέου καθεστώτος καθορισμένου αποκλειστικά από τα Παρευξείνια Κράτη για να κρατηθούν μακριά οι άλλες δυνάμεις. Επίσης η Σοβιετική Ένωση ήθελε να αναλάβει την άμυνα των Στενών από κοινού με την Τουρκία. Η Τουρκία δεν ήταν αντίθετη σε μια αναθεώρηση του καθεστώτος των Στενών και το εξέφρασε ευθέως. Αρνήθηκε όμως να εξετάσει οιαδήποτε πρόταση που θα μπορούσε να θίξει τα κυριαρχικά της δικαιώματα και απέρριψε την αξίωση της Μόσχας για παραχώρηση βάσεων, επιμένοντας ότι θεωρεί απαραίτητη την εμπλοκή Αγγλίας και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στη διαμόρφωση του νέου καθεστώτος οποιαδήποτε και αν θα μπορούσε να είναι η μορφή του. Οι Τούρκοι όπως φαίνεται ήξεραν πολύ καλά ότι η ανάμιξη των Σοβιετικών στην άμυνα των Στενών θα υποβάθμιζε σημαντικά τη στρατηγική θέση της Χώρας τους και θα τους έφερνε επικίνδυνα κοντά σε ένα Κράτος που χρησιμοποιούσε μια διαφορετική πολιτική κοσμοθεωρία για να επεκτείνει την επιρροή του διεθνώς. Γι' αυτό και οι έντονες Σοβιετικές πιέσεις, έφεραν την Τουρκία περισσότερο κοντά στην Αγγλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, που έδειξαν αμέσως την προθυμία τους να μετάρσχουν σε διάσκεψη για αναθεώρηση του καθεστώτος των Στενών. Ταυτόχρονα, οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν και την αντίθεση τους στη δημιουργία τοπικού χαρακτήρα στο νέο καθεστώς καθώς και στην αξίωση για τη συμμετοχή των Σοβιετικών στην άμυνα των Στενών.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στις 2 Νοεμβρίου 1945 ήταν το πρώτο Κράτος που διетύπωσε συγκεκριμένες προτάσεις. Τα πρώτα τρία σημεία της Διακοινώσεως τους ικανοποιούσαν τις Σοβιετικές αξιώσεις. Τα Στενά ήθελαν να είναι ανοικτά στα εμπορικά πλοία κάθε εθνικότητας ακόμα και σε περίοδο πολέμου, τα πολεμικά πλοία των κρατών που βρέχονται από τον Εύξεινο Πόντο να έχουν δικαίωμα διάπλου σε όλες τις περιπτώσεις και να απαγορεύεται ο διάπλους στα υπόλοιπα πολεμικά πλοία εκτός αν συμφωνούν γι' αυτό τα Παρευξείνια Κράτη ή εκτελούν αποστολή των Ηνωμένων Εθνών. Η στάση αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και μάλιστα χωρίς αντιδράσεις από τη Μεγάλη Βρετανία προκαλεί ακόμα και σήμερα έκπληξη. Πιθανόν εκείνη την περίοδο να είχε μειωθεί το ενδιαφέρον των δύο αυτών Μεγάλων Δυνάμεων για επιβολή περιορισμών στην έξοδο Σοβιετικών πλοίων στη Μεσόγειο ή να αναμενόταν κάποιο άγνωστο σε μας αντάλλαγμα. Πώς θα μπορούσε να εξηγηθεί διαφορετικά αυτό το παράδοξο; Δύο Μεγάλες Δυνάμεις, οι Ηνωμένες

²¹ Βλ. BUZAN BARRY, «*Το Καθεστώς και το Μέλλον της Συνθήκης του Μοντρέ*», σελ. 161. Δεν ήταν μόνο οι Σοβιετικοί που κατηγόρησαν την Τουρκία για τη στάση της αλλά και πολλοί άλλοι. Βλ. WEBER FRANK G., *The Evasive Neutral: Germany, Britain, and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, (Ο Επιτήδειος Ουδέτερος: Γερμανία Βρετανία και το Ζήτημα της Τουρκικής Συμμαχίας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο).

Πολιτείες και η Αγγλία να μην έχουν τότε καμία αντίρρηση στο να χάσουν τα λίγα δικαιώματα τους για είσοδο των πολεμικών τους στον Εύξεινο και να εγκαταλείψουν μ' αυτό τον τρόπο ολόκληρη αυτή τη θαλάσσια περιοχή στη Σοβιετική κυριαρχία;

Τελικά, όλος αυτός ο διπλωματικός πυρετός κατέληξε στο να μην γίνει τίποτα. Σε αυτό συνέβαλε ο «ψυχρός πόλεμος» που σταδιακά έκανε όλο και πιο δυσχερείς τις σχέσεις Ανατολής και Δύσεως. Το δόγμα Τρούμαν με το οποίο σώθηκαν κυριολεκτικά τόσα κράτη ανάμεσα τους και η Τουρκία, έφερε την τελευταία ακόμα πιο κοντά στη Δύση.²² Στις 4 Απριλίου 1949 έγινε η υπογραφή της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού στην Ουάσιγκτον των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Με αυτή σχηματίστηκε μια ισχυρή ομάδα φιλελευθέρων κρατών πιστών στους σκοπούς και στις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, με έντονη την επιθυμία τους για ειρηνική διαβίωση με όλους τους άλλους λαούς και τις Κυβερνήσεις τους. Τον Φεβρουάριο του 1952 η Συμμαχία διευρύνθηκε με την είσοδο της Τουρκίας ταυτόχρονα με την Ελλάδα.²³ Οι Τουρκοσοβιετικές σχέσεις δεν μπορούσαν πια να συνεχισθούν σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο. Μικρή βελτίωση σημείωσαν στις 30 Μαΐου του 1953 που η Σοβιετική Ένωση εγκατάλειψε τις εδαφικές αξιώσεις της σε βάρος της Τουρκίας.²⁴

Η Συνθήκη του Μοντρέ ήταν εικοσαετούς διάρκειας, ενώ η Αρχή της ελευθερίας του διάπλου και της ναυσιπλοΐας όπως αυτή βεβαιώθηκε στο πρώτο άρθρο της, είναι απεριορίστου διάρκειας.²⁵ Το 1956 έκλεισε τα είκοσι χρόνια λειτουργίας της. Δεν αναθεωρήθηκε όμως και γι' αυτό εξακολουθεί να ισχύει ακόμα και σήμερα. Είναι γεγονός ότι το καθεστώς αυτό λειτούργησε και εξακολουθεί να λειτουργεί ικανοποιητικά. Δεν ήταν λίγες οι φορές όμως που η Σοβιετική Ένωση έστειλε πολεμικά πλοία μέσα απ' τα Στενά στη Μεσόγειο, ειδικά μετά το 1964 διατηρώντας μια σημαντική ναυτική δύναμη στη Μεσόγειο. Στη δύναμη αυτή είχε ενταχθεί και σημαντικός αριθμός υποβρυχίων προερχόμενων όμως από τις βάσεις του Αρκτικού Ωκεανού και της Βαλτικής.²⁶ Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, παρά το γεγονός ότι δεν την έχουν υπογράψει, την τήρησαν σχολαστικά. Θέλοντας μάλιστα να υπενθυμίζουν την ισχύ της, φρόντισαν να στέλνουν πλοία τους στον Εύξεινο Πόντο, εφαρμόζοντας προσεκτικά τους προβλεπόμενους όρους. Παρά τις συμβατικές της υποχρεώσεις η Τουρκία δημιούργησε προβλήματα. Προσπάθησε να ρυθμίσει με μονομερείς πράξεις το καθεστώς ναυσιπλοΐας στα Στενά. Εξέδωσε σχετικούς Τουρκικούς Κανονισμούς το 1994 και το 1998, καθώς και μέτρα περιοριστικά της ελευθεροπλοΐας το Νοέμβριο 2002. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η Τουρκία, εκδηλώνει έντονα και την επιθυμία της να αντικαταστήσει τις ονομασίες "Straits of Dardanelles, Sea of Marmara and Bosphorus" ή "Straits"²⁷ που εμφανίζονται στην ορολογία της Συμβάσεως με άλλες

²² Cf. BUZAN BARRY, op. cit. supra footnote 21, σελ. 163.

²³ POLITIS.S., "NATO Establishment and Enlargement".

²⁴ Το ζήτημα αυτό έκλεισε οριστικά με τη χάραξη Τουρκοσοβιετικών συνόρων μετά από Συμφωνία μεταξύ των δύο Χωρών το Δεκέμβριο του 1973.

²⁵ Βλ. άρθρο 28

²⁶ Παραβιάζοντας μάλιστα τη Συνθήκη έστειλε να συνενωθεί με το Στόλο της Μεσογείου το Αεροπλανοφόρο KIEBON που εξήλθε των στενών στις 18 Ιουλίου 1976. Παρά το γεγονός ότι το πλοίο αυτό είχε κατάστρωμα προσαπονηώσεων και εκτός από ελικόπτερα έφερε και 30 αεροσκάφη τύπου YAK-36 κατέτου απογειώσεως V/STOL, οι Σοβιετικοί ισχυρίστηκαν ότι δεν είναι αεροπλανοφόρο αλλά ανθυποβρυχιακό Καταδρομικό λόγω του ρόλου των αεροσκαφών που διέθετε. Γι' αυτό και το είδος του, κατά την άποψη τους, δεν περιλαμβάνεται σε εκείνα που απαγορεύει η Συνθήκη. BUZAN BARRY, op. cit. supra footnote 21, σελ. 159-60.

²⁷ Οι ονομασίες αυτές έχουν Ελληνική προέλευση. Η λέξη Dardanelles προέρχεται από τη Δαρδανία την πόλη του Δάρδανου του γιου του Δία και της Ηλέκτρας, σε απόσταση 8 km από την άκρα Καφέζ

ονομασίες, δηλαδή Turkish Straits ή Cannakale Straits, Istanbul Straits για να μπορέσει σταδιακά να εντάξει αυτές τις περιοχές στο καθεστώς των Κανονισμών που αποπειράται να εφαρμόσει και για να φαλκιδεύει στην πράξη την ισχύ της Συμβάσεως του Μοντρέ καθώς και των διεθνών εγγυήσεων ελευθεροπλοΐας που αυτή θεσπίζει. Με τον Εθνικό Κανονισμό που έχει αρχίσει να εφαρμόζει η Τουρκία από την 1^η Ιουλίου 1994, επιχειρεί να ρυθμίσει τη ναυσιπλοΐα στα Στενά.. Ο Κανονισμός αυτός, παραβιάζει τη Σύμβαση του Μοντρέ. Γι' αυτό ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός από το Μάιο του 1994 έχει αρχίσει τις συστάσεις με σκοπό να προλάβει τις ενέργειες της. Δεν παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι η αυξημένη κίνηση τόσων πλοίων στα Στενά δημιουργεί προβλήματα και συνεπάγεται κινδύνους. Εάν η Τουρκία ήθελε όμως να συμβάλλει θετικά στην αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, θα έπρεπε να φέρει το θέμα προς συζήτηση στο Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό και να ζητήσει από τη διεθνή κοινότητα τη λήψη των καταλλήλων μέτρων, και όχι να προβεί σε απόπειρα μονομερούς ανατροπής της Σύμβασης του Μοντρέ. Προς την κατεύθυνση αυτή εκφράσθηκε και η Νομική Επιτροπή του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού. Δυστυχώς η Τουρκία αντί να προβεί σε τροποποίηση του Κανονισμού, εξέδωσε Οδηγίες εφαρμογής του. Οι οδηγίες αυτές, όπως και στον τίτλο τους αναφέρεται, σκοπούν στην εφαρμογή του Κανονισμού και όχι στην προσαρμογή του στη Σύμβαση του Μοντρέ. Έχοντας αυτό υπόψη της η Επιτροπή Ασφαλείας Ναυσιπλοΐας (MSC 65) του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού, υιοθέτησε μια σειρά από συμπεράσματα του Προέδρου της σχετικά με τη διέλευση των πλοίων από τα Στενά σύμφωνα με τους Κανόνες και τις Συστάσεις του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού, τονίζοντας την ανάγκη συμμορφώσεως με το διεθνές δίκαιο και ειδικά με τη Σύμβαση του Μοντρέ του 1936. Συνέστησε επίσης σε Κυβερνήσεις και Διεθνείς Οργανισμούς ότι όταν προκύπτουν θέματα τεχνικής φύσεως κατά τη ναυσιπλοΐα στα Στενά να απευθύνονται στην Υποεπιτροπή Ασφαλείας Ναυσιπλοΐας (NAV) του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού, η οποία είναι και το αρμόδιο Όργανο για την αντιμετώπισή τους. Το Νοέμβριο του 1995, η 19^η Σύνοδος της Ολομελείας του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού υιοθέτησε τους κανόνες και συστάσεις για τη ναυσιπλοΐα στα Στενά που θεσπίστηκαν στην MSC 63. Επιβεβαίωσε ότι οι παραπάνω κανόνες και συστάσεις αποσκοπούν στην προστασία της ναυσιπλοΐας και του περιβάλλοντος στα Στενά και δεν επηρεάζουν με κανένα τρόπο τα δικαιώματα των πλοίων που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων και των κανόνων που είναι κωδικοποιημένοι στη νέα Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας του 1982 και των κανόνων της Συμβάσεως του Μοντρέ του 1936 και ότι ο Τουρκικός Κανονισμός για να ισχύσει θα πρέπει να είναι σε πλήρη συμφωνία με όλα αυτά. Στις τελικές αποφάσεις συμπεριλήφθηκε, κατόπιν Ρωσικής πρωτοβουλίας και η ανάθεση της εποπτείας του θέματος του Τουρκικού Κανονισμού στην Επιτροπή Ναυτικής Ασφαλείας. Δυστυχώς η Τουρκία δήλωσε ότι διαχωρίζει τη θέση της από την απόφαση αυτή. Όμως, οι μονομερείς αυτές πράξεις ενός Κράτους, όταν αποτελούν σοβαρές παραβάσεις του διεθνούς δικαίου δεν μπορούν να καταργούν ή να υποκαθιστούν διεθνείς συμφωνίες. Πεποίθηση όλων είναι ότι δεν πρέπει σε καμμία περίπτωση να θιγεί το καθεστώς της Σύμβασης του Μοντρέ και ειδικά μάλιστα το δικαίωμα ελευθέρως ναυσιπλοΐας στα Στενά, με οιοδήποτε πρόσχημα.

Είναι γεγονός ότι το τέλος του ψυχρού πολέμου περιόρισε σημαντικά τους κινδύνους που εγκυμονούσε η μη εφαρμογή του καθεστώτος που μας εξασφάλισε η Σύμβαση του Μοντρέ. Περίορισε επίσης και τις επιθυμίες αναθεωρήσεως όσων είχαν

τους λόγους τους, εκτός από την Τουρκία που εξακολουθεί επιμένει με σημαντική όμως μείωση της εντάσεως. Σήμερα δεν υπάρχει πια η αψιμαχία Ανατολής - Δύσεως και ο ρόλος της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας επαναπροσδιορίστηκε μετά τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Με την πέμπτη διεύρυνση του Ν.Α.Τ.Ο. το 2004, εισήλθαν στους κόλπους του επτά νέα μέλη, ανάμεσα τους και δυο Παρευξείνεια: η Βουλγαρία και η Ρουμανία.²⁸ Οι ίδιες Χώρες τη χρονιά που πέρασε εισήλθαν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ευελπιστούμε ότι σύντομα θα εισέλθει και η Τουρκία, η οποία είναι ήδη μέλος του Ν.Α.Τ.Ο. από το 1952. Αναμφισβήτητα αυξάνονται σημαντικά οι δεσμοί μεταξύ των ενδιαφερομένων Κρατών συνεχώς. Το γεγονός αυτό μας κάνει να βλέπουμε με αισιοδοξία το μέλλον. Βασική προϋπόθεση όμως είναι η διατήρηση του νομικού καθεστώτος της Συμβάσεως του Μοντρέ και η πιστή εφαρμογή του, ώστε να μπορέσουμε να εξασφαλίσουμε την ειρήνη για να συμβάλουμε στην ευημερία όλων των λαών της περιοχής μας.

²⁸ Τα υπόλοιπα είναι: Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Σλοβακία και Σλοβενία. Βλ. POLITIS, op. cit. supra footnote 23.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

ΙΩΑΝΝΟΥ Κ., ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Κ., ΡΟΖΑΚΗΣ ΧΡ., ΦΑΤΟΥΡΟΣ Α., Δημόσιο Δίκαιο (Θεωρία των Πηγών), εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1988.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ Κ., «Η Διεθνής Εξέλιξις του Καθεστώτος των Στενών», Γενική Στρατιωτική Επιθεώρησις, μηνιαία έκδοση Γενικού Επιτελείου Στρατού, αριθμός 12, Δεκέμβριος 1956.

ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ Β., Το ζήτημα των Στενών. Συμβολή εις τη Διπλωματικήν Ιστορίαν, εν Αθήναις 1926.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ., Διεθνείς Πολιτικές και Στρατιωτικές Συνθήκες – Συμφωνίες και Συμβάσεις, συμπλ. Εκδόσεις Γ.Ε.Σ., Αθήνα 1980.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ Κ., «Το Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου: Η Νομιμότητα Εξοπλισμού των Ελληνικών Νησιών του Αιγαίου», από τα *Πρακτικά Συμποσίου (Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994)*, επιμέλεια Σ. Περράκη, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 1996.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ Κ., «Η Λήμνος και η Δήθεν Υποχρέωση Αποστρατιωτικοποιήσεως της», από τα *Στρατιωτικά Χρονικά*, τεύχος Ιουλ., Αυγ., Σεπ., 1983.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ Κ., Επίτομος Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδ. «Περγαμηναί», Αθήνα, 1955.

ΠΟΛΙΤΗ Σ., Μεσοπόλεμος: Η Ναυτική Στρατηγική των Η.Π.Α. και της Μεγάλης Βρετανίας από την Διάσκεψη της Ουασικτόνος (Νοέμβριος 1921) έως τον Σεπτέμβριο 1939 και Εκτίμηση της Αποτελεσματικότητας της στην Πολεμική Προετοιμασία, Ν.Σ.Π., Αθήνα, 1991.

ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., Εξωτερική Πολιτική, 1914 – 1923, εκδ. «Γρηγόρη», Αθήνα, 1978.)

ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., Διεθνές Δίκαιο Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα, 1980-83).

ΣΚΑΛΤΣΑ Κ., «Ο Αμυντικός Εξοπλισμός των Νησιών του Ανατολικού Αιγαίου», από τη *Στρατιωτική Επιθεώρηση*, τεύχος 2, 1994.

ΣΚΑΛΤΣΑ Κ., Η Συνθήκη της Λωζάννης. Πολιτικά και Διπλωματικά Σχόλια, Αθήνα, 1973.

ΤΟΜΑΗ Φ., «24 ΙΟΥΛΙΟΥ 1923 Το Παρασκήνιο της Συνθήκης της Λωζάννης», Εφημερίδα Το ΒΗΜΑ, 23 Ιουλίου 2006, σελ. Α14, κωδικός άρθρου Β14820Α141, ID: 279307.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Γ., Διπλωματική Ιστορία της Νέας Ευρώπης, Αθήναι 1935.

Ξένη

BRUMA M., “NATO and EU Membership Impact Over the National Security Strategy of Romania”, Monitor Strategic, Revista de Studii de Securitate is Parade, 1-2/2004, Institutul Pentru Atudii Politice de Aparare si Istorie Militara, Bucuresti.

BUZAN BARRY, “The Regime and the Future of the Convention of Montreux”, from the magazine “*Survival*”, Greek translation in the Revue of National Defense, volume 4 (1977) (BUZAN BARRY, «*Το Καθεστώς και το Μέλλον της Συνθήκης του Μοντρέ*», άρθρο του Τμήματος Διεθνών Μελετών του Πανεπιστημίου Warwick, Survival, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1976, αναδημοσίευση Επιθεώρηση Εθνικής Αμύνης, τεύχος 4, 1977).

DIMITROV I., “Regional Environment in Southeast Europe After Enlargement: A View from Bulgaria”, International Seminar “US Realignment and NATO Transformation: Implications for Southeast Europe and Greater Black Sea Region, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest 2004.

FULLER J.F.C., *The Generalship of Alexander the Great* (Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου – μετάφραση Κολιόπουλου Κ.), εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004.

IONESCU M., *Romania – NATO Chronology 1989-2004*, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Military Publishing House, Bucharest, 2004.

IONESCU M., “NATO in Transformation, Tour d’ Horizon”, Monitor Strategic, Revista de Studii de Securitate si Aparare, 1-2/2004, Institutul Pentru Atudii Politice de Aparare si Istorie Militara, Bucuresti.

MICHOV K., “Building a Greater Black Sea Defense Ministerial and Black Sea Task Force: A View from Bulgaria”, International Seminar “US Realignment and NATO Transformation: Implications for Southeast Europe and Greater Black Sea Region, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest 2004.

MIHALKA M., “NATO Response Force Rapid? Responsive? A Force?”, Monitor Strategic, Revista de Studii de Securitate si Aparare, 1-2/2004, Institutul Pentru Atudii Politice de Aparare si Istorie Militara, Bucuresti.

ΠΑΖΑΠΖΙ Χ. Το Καθεστώς Αποστρατικοποίησης των Νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, Ελληνική μετάφραση: Αλεξανδρή Α., - ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ Κ., Το Νομικό Καθεστώς των Ελληνικών Νησιών του Αιγαίου – Απάντηση σε Τουρκική Μελέτη, εκδ. «Γνώση», Αθήνα, 1989.)

POLITIS.S., “*NATO Establishment and Enlargement*”, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Military Alliances and Coalitions 20th Century, Σόφια Βουλγαρία 2-5 Οκτωβρίου 2007.

POLITIS.S., “*Demilitarization and the legal regime of the Aegean islands according to international law*”, ‘REVUE HELLENIQUE DE DROIT INTERNATIONAL’, 56eme annee, τεύχος 1/2003.

SIMON J., “Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era” Monitor Strategic, Revista de Studii de Securitate si Aparare, 1-2/2004, Institutul Pentru Atudii Politice de Aparare si Istorie Militara, Bucuresti.

SOCOR V., “NATO Prospects in South Caucasus and Eastern Europe”, Monitor Strategic, Revista de Studii de Securitate si Aparare, 1-2/2004, Institutul Pentru Atudii Politice de Aparare si Istorie Militara, Bucuresti.

TALPES I., “Implications of NATO and EU enlargement on the Security of Romania, in the Context of Southeastern Europe”, International Seminar “Southeast European Security After the 2004 Dual Enlargement”, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest 2003.

WEBER FRANK G., *The Evasive Neutral: Germany, Britain, and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, (Ο Επιτήδειος Ουδέτερος: Γερμανία Βρετανία και το Ζήτημα της Τουρκικής Συμμαχίας στον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο) Columbia : University of Missouri Press, 1979.

YAKOV N., “Lessons Learned from New Allies’ and Partners’ Experiences in Out of Area Deployments: A View from Bulgaria”, International Seminar “US Realignment and NATO Transformation: Implications for Southeast Europe and Greater Black Sea Region, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Bucharest 2004.